

Het Oude Gasthuisboek (1437 – 1654)
(Oud-Archief Doesburg inventarisnummer 2835)

Zoals vermeld in de inleiding “Gasthuisboeken en gasthuisrekeningen” zijn in het archief van Doesburg twee gasthuisboeken bewaard. Op deze website vindt u de tekst van het oudste van die twee, dat ruwweg de periode van het midden van de 15^e tot het midden van de 17^e eeuw beslaat. Na de transcriptie heeft de archiefwerkgroep van Stad en Ambt Doesborgh daarover in 2017 een boek gepubliceerd, *Het Oude Gasthuisboek van Doesburg, 1437 – 1654*. In dat boek staan de samenvattingen die de werkgroep van de tekst heeft gemaakt en artikelen over een aantal onderwerpen die daarin aan de orde komen, maar niet de transcriptie van de tekst zelf. Die staat hierna op deze website (en op die van Stad en Ambt Doesborgh), gevolgd door een lijst van veel voorkomende vreemde woorden en de regels die bij de transcriptie in acht zijn genomen.

Bij de publicatie op deze website gaat het dus om de transcriptie van de tekst. Maar voor het gemak van degene die de transcriptie op de website raadpleegt zijn daarna ook de samenvattingen van de tekst uit het gepubliceerde *Oude Gasthuisboek van Doesburg, 1437 – 1654* overgenomen. Ook een deel van deze inleiding is aan dat boek ontleend. Voor verdere informatie verwijzen wij u naar het boek. Daarin staat in de eerste plaats een artikel over de nogal chaotische samenstelling van het handschrift. Verder zijn er artikelen over een aantal onderwerpen die in het Gasthuisboek aan de orde komen, zoals over de manieren waarop de pacht- en huurcontracten tot stand kwamen en hun inhoud, naast een artikel over de zorg in het Gasthuis. Maar ook een artikel over de invloed van oorlogsomstandigheden op die beide onderwerpen ontbreekt niet: Doesburg en omgeving werden in deze eeuwen vrijwel onafgebroken geteisterd door oorlogsgeweld en dat ging niet ongemerkt aan het Gasthuis voorbij. Er zijn ook inleidingen over de in het boek gebruikte munten en maten en gewichten en bovendien een over de datumaanduidingen en oude straatnamen (met bijbehorende plattegrond). Ook bevat het boek een vrijwel complete lijst van de gasthuismeesters vanaf het begin tot 1668 en verder registers, zowel een op persoonsnamen als een op perceels- en boerderijnamen. Natuurlijk is er ook een inleiding over de hierna te noemen dijkboeken. Een bijzonderheid bij het register van perceels- en boerderijnamen is dat op een kaartje behorend bij de dijkboeken de ligging van de percelen zoveel mogelijk is gereconstrueerd.

Zoals uit deze samenvatting blijkt is de inhoud van het Oude Gasthuisboek zeer gevarieerd. De gasthuismeesters hebben daarin kennelijk alle stukken samengebonden die zij belangrijk genoeg vonden voor hun administratie om ze bij elkaar te bewaren. Naast contracten over het verschaffen van kost en inwoning in het Gasthuis zijn dat voornamelijk aantekeningen over de verpachting en verhuur van gasthuisbezittingen en een aantal huur- en pachtcontracten. Ook staan in het boek o.m. overzichten van gasthuisbezittingen, schenkingen aan het Gasthuis ten behoeve van de armen, testamenten en legaten, leveringen in natura aan het Gasthuis en de betaling daarvan.

Ook de manier waarop het boek is samengesteld is gevarieerd te noemen. Niet alleen zijn de teksten lang niet allemaal chronologisch achter elkaar gezet, maar zelfs zijn soms delen van één tekst op verschillende plaatsen terechtgekomen. Daarbij speelt een rol dat het om twee handschriften gaat, die later zijn samengebonden. Voorin het boek heeft gasthuismeester A. Francken geschreven dat hij in 1658 *het oude ende nieuwe boeck opnieu by malkanderen (heeft) laeten binden en met wit pampier* laten doorschieten door de *boeckenbinder Isack Eevertsen Krevenger*. In het eerste deel van het boek bevinden zich 44 perkamenten folia: dit zijn de oneven nummers van 9 t/m 39 en de eveneens oneven nummers van 169 t/m 215. De overige folia in het boek zijn van papier. Met de term *het oude boeck* bedoelde Francken waarschijnlijk het gedeelte waarin zich de perkamenten folia bevinden. Zo te zien ligt de scheidslijn tussen het oude en het nieuwe boek tussen folio 238v en folio 239r.

Op de perkamenten folia die in het begin van het boek zijn gebonden staan teksten uit de periode van het midden van de vijftiende eeuw tot en met het begin van de zestiende eeuw, die in hoofdzaak overzichten van renten en bezittingen van het Gasthuis bevatten (fol.9r-13r en fol.19r-37r). Op de perkamenten folia die midden in het boek zijn gebonden staan in hoofdzaak de dijkboeken uit de vijftiende eeuw (fol.169 – 213). Zoals gezegd begint het nieuwe boek waarschijnlijk daarna op folio 239r. Daarmee is echter niet gezegd dat de teksten op de bladzijden van vóór deze cesuur alle ouder zijn dan die uit het tweede gedeelte: de folia 219r tot en met 233v dragen bijvoorbeeld teksten uit het begin van de zeventiende eeuw terwijl de folia 239r tot en met 305v weer een groot aantal teksten uit de tweede helft van de zestiende eeuw bevatten. Zie verder het schema 'Volgorde teksten handschrift Gasthuisboek' na deze inleiding.

Verrassend voor de archiefwerkgroep was het aantreffen van de drie zogenaamde dijkboeken die midden in het handschrift zijn ingebonden, als een soort 'Fremdkörper'. Deze teksten uit omstreeks 1450 betreffen de onderhoudsplichten van grondeigenaren ten aanzien van de Baarbroekse en Drempterdijk en de Angerlose wetering. Het gaat om de 'verhoefslaging', d.w.z. de manier waarop die onderhoudsplichten werden omgeslagen over (de eigenaren van) de percelen binnen hun gebied, het huidige Angerlo en Drempt met omgeving. Deze teksten, die ongeveer 50 bladzijden handschrift beslaan, hebben niets met het Gasthuis te maken. Dat zij in het Gasthuisboek zijn terechtgekomen is waarschijnlijk te verklaren doordat een of meer gasthuismeesters toen ook dijkgraaf waren. Een bijzonderheid in de wijze van transcriptie van de dijkboeken is dat met het oog op de leesbaarheid de aanvullingen en wijzigingen die in het handschrift zijn bijgeschreven, niet in voetnoten zijn verwerkt, zoals in de rest van het boek. Hier waren het er zoveel dat zij cursief in de tekst zijn gezet. Overigens staan op een aantal papieren bladen waarmee de perkamenten bladen van de dijkboeken zijn doorschoten, ook nog 19^e-eeuwse transcripties van een deel van het dijkboek van de Baarbroekse dijk (folio 178v t/m 186r).

10 januari 2019

Ton Pos